

Xwe kpe hwe nu ko gɔ atin vi GM tɔn Ie sisa gbɔn gbe ɔ bi ji nū wε ISAAA de.
(1996-2015)

Clive James, gan e hwe aza nu ISAAA bo Ie do e wa e wε ε
Mεdaxo ɔ ssɔ wema elɔ dɔ te nu, nuto xame tɔ tɔn, mε se bɔ do mε wu, mε
gudotɔn e yi untùn qaxo gbe ɔ tɔn dɔ fifa kan xixo linu. Norman Borlang Lo
bo Ie nyi dodo nu. ISAAA ɔ.

Nu wiwa wo e kan atinvi GM tɔn Ie dɔ hwe ko nukɔn tɔn Ie qie (1996-2015)

Nu wiwa nukɔn tɔn # 1. Lihwe afɔwo afɔtɔn (2015) gɔ wε nyi hwe kpe hwe nu kogɔ, bɔ atinvi GM tɔn Ie dɔ nu kɔn yiyi tawun sin qajɔ li nu. Aïkungban de bɔ do de wu nu jre kpo kanti Ie dɔ (ha) liva we atinvi GM tɔn wε e Ie (2 milliards ha) ee yí USA sin aïkungban Ie we mon livi afene kanton afɔtɔn nukun we (937 millions d'ha) gbɔn gbe ɔ mε dɔ tò ko atɔɔn nukun atɔn (28) hwe wu hwe wu nu hwe ko gudotɔn Ie (1996-2015). Glesi Ie sin lě qo, bɛsi 1996 yi je 2015 wε é lɛn do akwε liva kanton gban (150 milliards) dollars U.S kaka yi je glesi livi afɔtɔn nukun atɔn (18 millions) ee gbe wan nu GM sin atinvi Ie e bi wε nɔ mɔ le hwe wu hwe wu. Ðo kanwe ko ji ɔ ye mε kanwe wo (90%) wε nyi glesi kpɛvi lo bo Ie nyi wamamɔnɔn lo dɔ tò e man yi nunkɔn an Ie mε.

Nu wiwa we gɔ ɔ #2. Nun kɔn yiyi é kun kpla Atin GM tɔn dɔ xwé ko e wa yi Ie éme é. Bɛsin Ie xwélé 1996 kaka wa yi je 2014 ɔ, atin GM tɔn dido dɔ gbe ɔ bi mε ɔ, e nyi ala dε wε e nyi ɔ, e yi aga titeungbé. Kpodo a tin ɔ dido livi kɛnnɛ ko nukun dɔ kpo adade (181.5 millions ha). Enyi é na jle dɔ nujlɛkpo kantin lɛdo livi kɛnnɛ ko e hwé kpe qé (179.7 millions ha) é ji é tun atin mɔ kɔtɔn Ie dɔ dɔ lihwe afɔwo afɔtɔn (2015) é ɔ, é dε kpo tahun (1.0%) dɔ Lihwe afɔwo wεnε (2014) wa yi je lihwe afɔwo afɔtɔn ɔ mε (2015). Ðo to dε Ie tun atin ɔ mɔ un kɔtɔn, mɔ dokpo ɔ, to dε Ie yi gudo dε mε tahun dɔ kpo cɔwun xime e jinukun taji wabio é u. To enε Ie é yi gudo dɔ atin dido sin aliji e ɔ hɛn ɔ, ye na Ie na wa yi nukɔn ganji xwé ee nu é ajɔxanu ne Ie na wa yi kwε é. GM sin ji nukun dido yi nukon azon kanwé ko gbon gbe o bi mε, gbon atin dido dɔ nujlɛkpo kantin lɛdo livi dokpo jèji (1.7 millions) dɔ lé xwélé 1996 wa yi livi kɛnnɛ ko é xwe kpèqé (179.7 millions) dɔ lihwe afɔwo afɔtɔn (2015) gbé. E nε ɔ wè zon bɔ Atin GM ton dido nyi nunyen walɔ dagbé dɔ xwé ée mi do gudo wa yi Ie é mε.

Nu wiwa atɔn gɔ ɔ # 3. Ðo xwé εnε gudo tɔn ee mi do gudo wa yi Ie mε é, To e dɔ goudo Ie é túun atin GM tɔn ɔ dɔ gle géhé ji. Ðo lihwe afɔwo afɔtɔn (2015), glési é nyi Amelika Latinou ton Ie, Azi tɔn é nyi Afrika tɔn Ie é kpan, nɔ bu bo Ie nujlɛkpo kantin lɛdo livi kanwe afɔtɔn nukun we jɛji (97.1 millions ha) e na dɔ ɔ kande wεnε dɔ kanwe ko ji (54%) nujlɛkpo kantin lɛdo GM tɔn dɔ gle nujlɛkpo kantin lɛdo livi kɛnɛ ko e hwé kpède (179.7 millions) ɔ bɔ do kande watɔn dɔ kanwe ko ji (53%) dɔ lixwé afɔwo wεnε gɔ ɔ mε (2014) lo ɔ to e dɔ ajo jinu tawun Ie Ié gle nujlɛkpo kantin lɛdo kanwe nukun atɔn e xwé kpède (82.6 millions ha) e na dɔ ɔ kande aisɛn dɔ kanwe ko ji (46%) e ɔ bɔ do kande tɛnwe dɔ kanwe ko ji (47%) dɔ lixwé afɔwo wεnε gɔ ɔ mε (2014). nukɔn yiyi enε ɔ na nɔ mɔ dɔ dò to ko atɔɔn nukun atɔn ee dɔ nukun GM tɔn dɔ 2015, ko nyi to e dɔ gudo Ie e bɔ tantɔn ny to e dɔ ajo linu tawun Ie.

Nu wiwa εnε gɔ ɔ # 4. Nukun GM tɔn ee e nɔ do Ie e d'axi ji ɔ, e nɔ yi tɛn gban nukun atɔn dɔ kanwe ko ji (33%) dɔ nujlɛkpo kantin lɛdo livi kɛnɛ ko e hwé kpède (179.7 million) mε. Jinukun enε Ie e do gba e dɔ nukɔn yiyi dò glesi Ie wu dɔ nukun GM tɔn taji atɔn Ie kpa xwé. Nukɔn yiyi enε ɔ, e hɛn ɔ e na xa do nujlɛkpo kantin lɛdo livi kande wɔdokpo jɛji (51.4 millions ha) dɔ lixwé afɔwo wεnε gɔ ɔ mε (2014) loo yi nujlɛkpo kantin lɛdo livi kande afɔtɔn nukun atɔn jɛji (58.5 millions ha) dɔ lihwe afɔwo afɔtɔn ɔ mε (2015) - Nukɔn yiyi nujlɛkpo kantin lɛdo livi tɛnwe jɛji, e na dɔ ɔ aga yiyi wεnε dɔ kanwe ko ji (14%). To wεnε wε Ie atin e xo dɔ wε mi dε e dɔ nukunmε we ji dɔ lihwe afɔwo afɔtɔn ɔ mε (2015). Ðo to enε Ie mε ɔ, to e ma dɔ nukɔn yiyi a ɔ, wɔdokpo wε dε mε. Viɛtnamu to ɔ dɔ gbayikun ee nyi yɔyɔ bo nɔ lisa xa nuvi dɔ gbe Ie bo Ie nyi nukun nukontɔn GM tɔn dɔ lihwe afɔwo afɔtɔn gɔ ɔ mε (2015).

Nu wiwa atɔɔn gɔ c # 5. Gbe qidɔ taji ee kukpla gle GM tɔn ee lε qo lihwe afɔwo afɔtɔn gɔ c (2015) mε lε qie. Ðo yovo gbé ji o, amelika latinu wε qo ayikungban gege bɔ Blézilu kpo Ajantinu kpan bɔ de u. Ðo Azi o, Viètinamu wε nyi to é do ji nunkun é nyi GM tɔn e é. **Djlo acɛkpikpa** Bangladesh tɔn o wu wε sɔn bɔ auberginu^{Bt} qo nukɔn yiyi e wε na bɔ mɔnlikun dagbé (riz doré) kpodo yovo dokwin (pomme de terre), avɔkanfun GM tɔn ee qo nukun wε e qe. Filipunu lε nɔ do jinunkun é nyi gbade GM tɔn é sin xwé watɔn dié be ka nyi duqé ji nu ye. Xo dé ton sin gbéta ényi hwèdɔgbasa Indonèsi to o ton mε bo kunkpla jinunkun GM tɔn lε hwé nu é to énε o qo gbésisɔmin bo na lε léké GM tɔn qo to o mè é. Cinu ka kpodɔ nyɔna é nyi avɔkanfun^{Bt} tɔn mɔ wε; e mɔ akwε liva afɔtɔn nukun atɔn (18 milliard) dollars US qo lé xwélé 1997 yi je 2014. Bɔ ChemChina o, e sɔ jinukun akwε liva kande nukun atɔn d'ahi ji nu Syngenta. Ðo lihwe afɔwo afɔtɔn (2015) gɔ c mε o, Indu o wè nyi to nukɔn tɔn é qo avɔkanfun glélile d'ali e. Aləgo avɔkanfun^{Bt} o ton qo taji. Lé é ye mɔ qo nukun ene lε mε é su kpo bɔ bɛsin lixwé afɔwo we gɔ c yi je lixwé afɔwo wεne gɔ ji (2002-2014) é yi liva Afɔtɔn nukun atɔn (18 milliards) dollars US. Yozo sukpo qo Afrika co e ka qo nukɔn yiyi. Afrique du sud to o, e sɔn aku duqo u bε jayi nujlɛkpo kantin lədo afatɔn donu nuwɔntɔn kanwe ko (700 mille ha) qo lihwe afɔwo afɔtɔn o mε (2015); e blo ko nukun atɔn qo qo kanwe ko ji (23%). Nu e wu wε zɔn bɔ gbade ee tutome WEMA (Water Efficient Maize for Africa) qo lihwe afɔwo afɔtɔn nukun we gɔ c mε (2017). SUDAN to o lɔka lε lέ avɔkan fun^{Bt} glé o gban qo kanwe ko ji (30%) bo yi nujlɛkpo kantin lədo afatɔn donu kanton (120 mille ha) lihwe afɔwo afɔtɔn gɔ c (2015). Hwénenu o, Burkina Faso eyε qo nukɔn yiyi dé a. Ðo lihwe afɔwo afɔtɔn (2015) o, To tantɔn qo Africa gbeji lε jinunkun e nyi GM tɔn lε bo kpon qe e na ci o, trala o wama mɔn nɔn lε.

Nu wiwa ayizɛn gɔ c # 6. Nukɔn yiyi taji e e nyi USA tɔn qo lihwe afɔwo afɔtɔn (2015) gɔ c mε e. Nukɔn yiyi tawun tin qo GM sin atin dudo lε kpaxwé : «nu nukɔn tɔn lε o » gbe yiyi kpodɔ jinunkun GM tɔn lε « nu yɔyɔ lε » atin GM tɔn qj yovo dokwin InnateTM kpo é nyi Arctic[®] tɔn e kpan, ajɔnusisa ee ma nyi GM tɔn a e SU ColzaTM e, e yi gbe nu zize do axio o ji, nunkon yiyi lε tin qo gbe yi nu, nududu e nyi kanlin lε tɔn bɔ GM ka blo bo sɔ d'axio ji é. GM lε ba do nu hwεvi qe bo ze nyi axi o ji nu dагbé tovi lε tɔn. nukɔn yiyi tin qo nunyen mɔ taglome sɔgbé nano ee nyi CRISPR (Clustered Regularly Interspersed Short Palindromic Repeats); gbeyiyi daxo enε nu gbadé nukɔntɔn GM tɔn, tutome enε wu wε zɔn. Dow kpodɔ DuPont kpan wε nɔ bub o do DowDuPont wa.

Nu wiwa tεnwe gɔ c #7. Mε gege do gbadé nukɔn tɔn é nyi GM ton qo USA. Ayi e ji e do jinunkun enyi GM Drought GardTM, nukɔn nukɔn tɔn qo USA do lihwe afɔwo watɔn (2013) gɔ c, nukɔn yiyi GM tɔn o é yi azɔn afɔtɔn nujlɛkpo kantin lədo adɔkpo we afatɔn (50 mille ha) qo lihwe afɔwo watɔn (2013) gɔ c yi je nujlɛkpo kantin lədo afatɔn donu afεnε wo (810 mille ha) qo lihwe afɔwo afɔtɔn gɔ c (2015). E nε wε de xlε dɔ glesi lε yi wan nu jinunkun GM tɔn lε. Nuwiwa mɔ un kɔ tɔn lε tin qo alɔ qo alɔ mε enyi axɔsu kpodɔ titɔ mε enyi gbεtɔ kpaan tɔn bε non ylɔ dɔ WEMA é tεn tin bo na sixu lε gbadé GM o gbɔn to e nyi mewi gbeji tɔn lε é bi mε bɛsin din wa yi lihwe afɔwo afɔtɔn nukun we gɔ c mε (2017).

Nu wiwa tantɔn gɔ c # 8. Ninɔ mε e atin GM tɔn lε qo yovo anyu wewe nɔ lε gbe dji e. To atɔn enyi Union Europeenne tɔn lε do gbadé^{bt} tɔn nujlɛkpo kantin lədo adɔkpo atɔɔn jεji. Ðo kanwe ko ji o, afɔtɔn nunkun atɔn jεn ye nyi ni e jlè do lihwe afɔwo wεne (2014) gɔ e way i e wu. Glelile nε o qé kpo qo to géhé mε qo nugege wu. Trala o, qo gudo yiyi gbadé glélile tɔn wu.

Nu wiwa tεnε gɔ c # 9. Le e atin GM tɔn lε nɔ na e. Do ba nu nu kanton konunkun tεnwé gɔ c é nyi xwé ko gudo e mi blo wa yilε ton d'éxlε gbɔn gbè o bi mε qj " nunyen kwin do ji nukun ja sin aliji ényi titome atin GM tɔn na bɔ aja xa nu yovo tɔn é nɔn huzu ada nu nukun o zizan dé kpo bi. Atinken zizan o gbantɔɔn nukun we qo kanwe ko ji (37%), nukɔnyiyi gle tɔn o ko nukun we qo kanwe ko ji (22%); le é glesi lε mɔ e, kande ko atɔɔn nukun atɔn qo kanwe ko ji (68%)". Ðo le xwele 1996 wa yi lixwé afɔwo wεne gɔ c 2014 o, Atin e nyi titome atin GM tɔn na bɔ nu dагbé qu bo nɔ ganji qo agbaza mε tiin, bɔ ayi kungban lε lε qo ganji bo nɔ lε na jinunkun gege tɔn. E jlè do akwε liva kanton gban (150 milliard) dollar US, jo nyan nyan (CO₂) e nɔ ji nunkun e

nɔn nɔ jinukunsi kpo ayikungban kpan ji o dékpo. Ya désu dé kpo. Jinukun é nyi titomè GM tɔn do taji, lo o e nyi amansinkuin nu azɔn bi a. Gbeyi nu nu dagbé wiwa do glélilé sin aliji nu nyɔna gbe o tɔn ci di léé aman hwendo mε ton lε qé gbɔn é qɔwun.

Nu wiwa wo go o # 10. Nuqo nukun Ie. Akpa xwé nukɔn tɔn o, gbé yiyi nu GM walɔ sukɔɔ yi kandé wo do kanwé ko ji (90%) yi jε (100%). D'axi taji daxo GM tɔn lε mε o, adagblogblo su kpo lε é bagbɔn wε é dé é a. é do mo co glé gbadé qedovo GM tɔn nu jrè kpo kantin lε do livi kanwe ko gba kpé to yɔyɔ qé vo lε mε (100.millions ha) do Asie o livi kandé ko (60.millions ha), livi gban tɔn (35.millions ha) do Cinu kɛdɛ kpo nu jrè kpo kantin lε do livi gban tɔn (35.millions ha) do Africa gbeji.

We gɔ o ajɔnu yɔyɔ kanwé atɔɔn (85) devo tɔn do Pipeline bε ko je gbédjé gbédjé kpon do glelile linu, nu e nε lε wε nyi dagbé GM tɔn e nɔ mɔ aku do lô bo mɔ nɔ fiɔ a é. Titomè WEMA tɔn e do na gbɔn Africa do hwé afɔwo afɔton nukun we (2017) gɔ o mε é. Mɔnlikun (Riz Doré) é nyi Asie tɔn é, kwekkwe é nɔ vlon ganji e kpodo dolique e nɔ na tawun d'Africa gbeji e, To é ma yi nukɔn géhé mε wε é ko do nukɔn yiyi dé kpodo titomè ahosu kpodo gbɛtɔ kpaa (PPP) lε kpan. **Nun atɔn gɔɔ wε** nyi qɔ atin yɔyɔ e e sin genomu wε é qɔ lε e sixu nyi nukɔn yiyi qaxo bi do nunyen tɔ lε nukun mε. **Dévo é nyi CRISPR (Clustered Regularly Interspersed Short Palindromic Repeats) e wε nyi azɔwanu yɔyɔ do nunyen titeungbe lixo.** Ðoba nu nutɔ géhé mɔ qɔ genomu o nyɔn bo na nà le titeungbe do akpaxwé enε: **gbesissɔ linu, wezun kikan linu axi dudo linu kpo nulèvɔ to linu kpan.** Vo gbingbɔn ee do nunyen yɔyɔ elɔ mε wε nyi qɔ e kpɔ kwε hu OGM lε lo bo lε do titomè dagbe e nɔ jijɔn nunyen ji bo nɔ na sɔgbe ha ayi qokpo qokpo. **Nu walɔ dagbe dé de bε sɔ xwle (Flavell, 2015) bo zɔn bε na mɔ nukunu je troika ee nɔ qɔ nɔnɔmε genomu kpo nuvi do gbε lè kpan.** (nuvi do gbε kleun kleun zizan nɔ zɔn bε e nɔ qε e je ji lε kpo.) Bonu ye na sixu lε gle gege bε na sukɔɔ « bo vlon ada bo doji », ba lifen nu ya, ba si xu nɔ titomè e nɔ je hun do le e wagbɔn bɔ ayi ja yi na tiin do nududu kpa xwé é, bɔ adɔ ma sɔ na tɔn a é.

ISAAA o gbɛta ma do nukun akwε co wa nu wε bɔ Gbɛta mε kpaa tɔn kpodo axɔxu tɔn kpan bi wε non da lɔ ε. Atiin GM tɔn ee bε wa bɔ ISAAA jla xo tɔn lε o, azɔn qokpo jɛn e nɔ ha yee. Bonu mi na do mɔjɛmɛ qevo lε o, mi na kpɔn wema kpa “20th Anniversary of the commercialization of Biotech Crops (1996 yi 2015) and Highlights for 2015” tɔn é e mɛdaxo Clive James wlan é mε. Mi na bado nu nu gɔna o, mi na yi <http://www.africenter.isaaa.org> abi mi na ylo azɔ xwe ISAAA tɔn ee qɔ Azie Sud-Est tɔn e do +254204223618 eglo hun mi wlan nu se do africenter@isaaa.org